

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Trafikverket

781 89 Borlänge

Uppdrag till Trafikverket att genomföra en uppföljning och översyn av systemet avseende verksamhetsstyrning med kvalitetsavgifter i järnvägen

Regeringens beslut

Regeringen ger Trafikverket i uppdrag att i enlighet med vad som anges under rubriken Närmare om uppdraget genomföra en utvärdering och översyn av systemet avseende verksamhetsstyrning med kvalitetsavgifter i järnvägen. Trafikverket ska utreda systemets struktur, kostnadseffektivitet och styrande effekt.

Inom ramen för uppdraget ska Trafikverket redovisa åtgärder som påtagligt stärker och främjar systemets kostnadseffektivitet och skapar starkare incitament för de aktörer som omfattas av systemet att vidta åtgärder som minimerar driftstörningar och minskar förseningar och förbättrar järnvägsnätets prestanda.

Trafikverket ska vid uppdragets genomförande föra dialog med relevanta berörda aktörer.

Uppdraget ska redovisas senast den 5 juni 2026 till Regeringskansliet (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet).

Närmare om uppdraget

Kvalitetsavgifter i järnvägen infördes som ett led i genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/14/EG av den 26 februari 2001 om tilldelning av infrastrukturkapacitet, uttag av avgifter för utnyttjande av järnvägsinfrastruktur och utfärdande av säkerhetsintyg och de började att tas ut från och med tågplanen 2012. Avgiftssystemet regleras i

järnvägsmarknadslagen (2022:365) och järnvägsmarknadsförordningen (2022:416). I 7 kap. 30 § järnvägsmarknadslagen framgår att kvalitetsavgifter ska utformas så att både infrastrukturförvaltaren och den som använder infrastrukturen vidtar skäliga åtgärder för att minimera driftsstörningar i järnvägssystemet och för att förbättra järnvägsnätets prestanda.

Syftet med avgiftssystemet är att det ska motivera såväl infrastrukturförvaltare som järnvägsföretag att reducera driftstörningarna till ett minimum och därmed bidra till att förbättra järnvägssystemets prestanda och i förlängningen punktligheten. Den part som orsakar en avvikelse från i tågplan och trafikeringsavtal fastställt nyttjande av infrastrukturen ska betala en på förhand bestämd kvalitetsavgift till sin motpart.

I egenskap av infrastrukturförvaltare ansvarar Trafikverket för planering av infrastrukturens utnyttjande och för trafikledningsfunktionen på det statliga järnvägsnätet. Därmed har Trafikverket, till skillnad från järnvägsföretagen, vissa möjligheter att begränsa risken för att en avvikelse från i tågplanen och trafikeringsavtal fastställt utnyttjande av infrastrukturen i sin tur stör möjligheten att framföra efterkommande tåg enligt plan. Detta är något som Trafikverket måste beakta vid utformningen av ett system för kvalitetsavgifter. På motsvarande sätt bör det även beaktas att järnvägsföretag har en skyldighet att minska sina störningar i systemet och att kvalitetsavgifter utformas på ett sätt så att de blir styrande i detta avseende och bidrar till att orsakade avvikelser från avtalade villkor minimeras. Vid uppdragets genomförande ska Trafikverket beakta störningar i järnvägssystemet som uppstår till följd av såväl förseningar som inställda tåg.

Trafikverket ska utreda om det finns behov av att vidga eller förändra systemets omfattning när det gäller sådan verksamhetsstyrning genom kvalitetskrav på utförande som anges i artikel 35 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/34/EU av den 21 november 2012 om inrättande av ett gemensamt europeiskt järnvägsområde.

I dagens system med kvalitetsavgifter betalar Trafikverket både för primära förseningar och följdförseningar som uppstår på grund av brister i infrastrukturen och i driftledningen. Järnvägsföretagen betalar i sin tur endast för sina primära förseningar. Trafikverket ska därför utreda om järnvägsföretagens undantag från följdförseningar ger tillräckliga incitament till järnvägsföretagen att vidta skäliga åtgärder för att minimera sina

störningar samt analysera och föreslå alternativa utformningar i syfte att stärka incitamenten.

Vid genomförande av uppdraget ska Trafikverket även beakta hur ett förändrat klimat och en ökad risk för naturhändelser bör hanteras inom systemet och vilket ansvar Trafikverket, i egenskap av ansvarig infrastrukturförvaltare, bör ha för att skydda statens spåranläggningar mot t.ex. översvämningar, nedblåsta träd eller stora mängder snö samt vilka förebyggande insatser som är rimliga att kräva av Trafikverket respektive järnvägsföretagen.

Vid genomförande av uppdraget ska Trafikverket dessutom eftersträva att den administrativa börda och de administrativa kostnaderna som hantering av systemet med kvalitetsavgifter medför för berörda aktörer kan hålls på en så låg nivå som möjligt.

Redovisade förslag ska konsekvensbedömas. Förslagets eventuella påverkan på regler ska redovisas och om nya regler föreslås ska en konsekvensanalys redovisas som motsvarar de krav som följer av 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvenser vid regelgivning. Förslagets konsekvenser för totalförsvaret ska bedömas.

Skälen för regeringens beslut

Regeringens utgångspunkt är att hela Sverige ska fungera. Villkoren för att leva, bo och verka i hela landet ska stärkas. En förutsättning för det är att förbättra transportinfrastrukturens tillstånd och funktion. Regeringens prioriteringar är därför att fortsatt förbättra Sveriges infrastruktur, reparera där det behövs och förvalta de gemensamma resurserna på bästa sätt.

Regeringen vill underlätta för arbetspendling och godstrafik för att stärka jobb och tillväxt i hela landet och främja Sveriges konkurrenskraft. En viktig förutsättning för att bidra till detta är att Trafikverket arbetar med att utveckla järnvägsanläggningen och i takt med att omvärlden och samhället förändras anpassar järnvägens användning och funktion.

Störningar och förseningar i tågtrafiken har en negativ inverkan på tågens punktlighet och kan också få en negativ inverkan på tillförlitligheten för tåg som trafikslag. Regeringen kan dessutom konstatera att punktligheten för järnvägstrafiken har legat på låga nivåer under de senaste åren och under

2024 uppnådde persontågen en punktlighet på 87,1 procent och godstågen 72,9 procent. Samtidigt var antalet persontåg som trafikerade järnvägen under 2024 rekordhøgt. Regeringen anser att utformningen av systemet med kvalitetsavgifter måste vara sådan att den medför att avgifternas struktur och nivå har en effekt på punktligheten och att det skapar tillräckliga incitament och styrande effekt. Regeringen menar därför att det är viktigt att Trafikverket, i dialog och samverkan med järnvägsföretag och övriga aktörer i järnvägen, genomför en översyn av systemet avseende verksamhetsstyrning med kvalitetsavgifter i järnvägen.

På regeringens vägnar

Andreas Carlson

Mats Bellinder

Kopia till

Finansdepartementet/BA

Justitiedepartementet/L3

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet/TM och US